

NAPLÓ HELYETT VIII.

Zrínyi és Frangepán

A bécsújhelyi dóm falában vörös márványkő sírnap. Latin betűs felirata Zrínyi Péter horvát bán és Frangepán Ferenc gróf nevét őrzi. Alatta pedig a „Műemlékvédelmi Felügyelőség” – mondanánk, ha nem Ausztriában lennénk – domborított betűs bronzabláján a német fordítás, amely körülbelül így hangzik: „Vak vezetett világtalant és együtt mély gödörbe estek. Gondolatok meg halandók, hogy az Isten és a császár iránti hűségüket megtartsátok.”

Se kivégzésükről, sem annak okáról egyetlen szó sem olvasható, még utalás sincs az egykorú, vagy a korunkbeli felíratban. A gyanútlan arrajáró nem is tudhatná, nem tudhatja, miféle szerzet volt a két gróf, miért voltak vakok és miféle gödörbe estek, ha nem volna a bronztábla sarkába beszorítva egy még szinte új piros-fehér-zöld selyemszalag, s nem száradozna a peremén néhány százszorszép.

És így tud valamit? Csak sejtet.

Két ismeretlen, gödörbe csett, furcsa nevű vak sírköve, évszám nem áll rajta, pedig valóban sírkő, de felíratát miért találta lefordításra méltónak a mai osztrák közigazgatás? Elgondolkodhat, ha van hozzá kedve, de támpontjai bajosan lehetnek. Aligha hiszem, hogy az osztrák történelemkönyvek részleteznék a főúri összeesküvés három áldozatának (Nádasdy Ferencet ugyanaznap, 1671. április 30-án, Bécsben végezték ki) viselt dolgait. A mi könyveink is sokáig bajlódtak ellentmondásos alakjukkal, miközben a történelmi legendáriumban a haza mártírjai közé növekedtek. Ezt a legendát igazolja vissza a sírkő előtt megálló magyarnak a kicsinyes, tanítóbácsi-szerepben tetszelgő felirat – amihez az utókornak sincs hozzáfűzni valója – és amely fenyeget, kioktat, de a történelmi tényekről hallgat.

Történelmi legenda egyfelől, történelmi büntudat másfelől – és közből az elsüllyedt igazság.

Az az igazság, hogy már Zrínyi Péter, Frangepán Ferenc, Nádasdy Ferenc állhatatlan, zavaros ésszel politizáló nagyurak voltak, különös koreográfiájú összeesküvésüknek, amely éveken át hullámozott bécsi bűnbánó menet és árulás, illetve új meg új szövetségeseket kereső lázadás partjai között – forrása és súlyos oka a vaskvári béke volt. Az a gyalázatos, sietős alku osztrák és török között, amely Zrínyi Miklós (a költő és hadvezér) összes katonai erőfeszítését, áldozatvállalását és eredményét fölöslegessé téve olyan méltánytalan volt Magyarországhoz, az érte, és az európai kereszténységért küzdőkhöz, hogy azt joggal tekintették a nemzet arculcsapásának.

Zrínyi Miklós három hónappal élte túl – s ha a vadkant nem is az osztrák udvar küldte rá, de abban, hogy ez a nagy erejű, ezer életveszélyből magát kiverekedő katona áldozatául cshetett egy „erdei disznónak”, mint Szekfü Gyula írja, bizonyosan szerepet játszott a depresszió és a halálvágy. Nemcsak magának és seregeinek győzelmeit, a haza visszafoglalá-

sáért vívott évtizedes harcát csúfolta meg Ausztria azzal, hogy visszaadott mindent a töröknek, de hogy a bán számára egyértelmű legyen ki ellen kötöttek békét, a korábban Montecuccoli parancsára magára hagyatott és török kézre került Újzerinvárat is jogszerűen az oszmán biradalomnak átengedi az egyezség. Azt a várat, amit alig három esztendeje maga emeltetett Zrínyi, kezével hordva a földet az alapjaihoz, mint tették nagy elődei is a török veszedelem felléptekor.

A bűnt tehát 1664. augusztus 10-én követte el – sok egyéb után és előtt – a Habsburg-udvar a magyarság ellen, s, hogy nem maradt méltó férfiú, aki megtorolja, vagy rajta számon kérje azt – ez mindannyiunk tragikus vesztesége.

A testvér fejedelmet újra és újra felkorbácsoló közeg: a korabeli nemzet veszteségtudata és tehetetlen szűgyenc rohamokban üzte Zrínyi Pétert a történelmi cselekvés felé – és valahányszor nekilódult, ugyanannyiszor maradt is alul a feladattal szemben, új és új megaláztatásokat és szégyent aratva, míg ellenfele meg nem elégelte „állhatatlanságát” és ki nem végeztette. A bűnt új bűnnel tetézve.

Zrínyi és Frangepán. A vak és a világtalan, aki együtt esett a gödörbe. Hogy ki ástott gödröt a két szerencsétlennek, arról nem szól a tábla. A történelem még utólag sem szeret igazságot szolgáltatni. Az igazságot – úgy tartják – ki kell vívni, ki kell érdemelni. A sajnálkozás nem történelmi kategória.

Mégis hányszor számítunk rá és hányszor szorulunk rá sajátos, magyar történelemmenctünkben.

